

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๑๓ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๓๗

หวังใยหมู่คณะ

เป็นหวังหมู่เพื่อนวงปฏิบัติด้วยกันเป็นอันดับหนึ่ง นี้รู้สึกจะออกหน้าออกตา เพราะความซำรุดของธาตุขันธ์นี้แลเป็นเหตุ แต่ก่อนก็ทำงานได้ ไปมาหาสู่ที่นั่นที่นี้ ดูแลแนะนำตักเตือนสั่งสอนที่นั่นที่นี้ยังได้ ทุกวันนี้มันหัดมันย่นเข้ามา ธาตุขันธ์ไม่อำนวย ไปไหนก็ลำบากต้องตั้งท่าตั้งทาง ด้วยเหตุผลที่จำเป็นจริง ๆ ถึงจะไป ถ้าธรรมดาตั้งหน้าไป ดูแลแนะนำสั่งสอนเพื่อนฝูงนี้ รู้สึกจะไม่ไปแล้วอย่างทุกวันนี้

นี่ก็ตั้งแต่วันกฐินมาจนกระทั่งปานนี้ไม่ได้ได้ประชุมเทศน์ แล้ววันนี้ก็ไม่ทราบจะเทศน์ไปอย่างไร หลงลืมไปอย่างไร เพราะมันไม่เหมือนคนเก่าที่เคยเทศน์แล้วเวลานี้ เป็นคนใหม่ขึ้นมาในสัญญาอารมณ์ หลงลืมกุดตัวไปในขณะที่เทศน์ นี่สำคัญมาก ความเป็นห่วงเพื่อนฝูงมาก นับวันมากขึ้นโดยลำดับ เราเฒ่าแก่ลงเท่าไรความเป็นห่วงใยในเพื่อนฝูงยิ่งมีมากขึ้นโดยลำดับ เพราะการปฏิบัติตนไม่ทันกิเลส ซึ่งเป็นข้าศึกต่อหัวใจอยู่ตลอดเวลาที่สำคัญมาก ไม่ทัน ๆ อยู่อย่างนี้

ได้เคยพูดเสมอว่ากิเลสนี้ละเอียดแหลมคมมากหนา ตามไม่ทันได้ง่าย ๆ ถ้าปฏิบัติไม่เอาจริงเอาจริงจัง ๆ แล้วไม่ทัน วิธีการที่จะระงับความฟุ้งเพื่อเห่อคะนองภายในจิตใจ ซึ่งเป็นอยู่ในสันดานของสัตว์โลก ก็ย่อมมีอยู่ในผู้ปฏิบัติเช่นเดียวกัน จึงต้องได้ตั้งท่าตั้งทางระมัดระวังรักษาด้วยสติอยู่โดยสม่ำเสมอ ไม่เช่นนั้นจะเป็นไปไม่ได้ แล้วก็ล้มเหลวไปเรื่อย ๆ

เพราะกิเลสไม่เคยอ่อนตัวมาแต่กาลไหน ๆ ส่วนธรรมะเมื่อยังไม่ได้หลักได้เกณฑ์ ย่อมมีการอ่อนตัว มีสูง ๆ ต่ำ ๆ ลุ่ม ๆ ดอน ๆ ไม่สม่ำเสมอเหมือนกิเลสที่ทำงานเพื่อตัวของมันเอง เป็นความสม่ำเสมอตลอดมาและยังจะเป็นอย่างนั้นตลอดไป นี่ที่น่าวิตกมาก จึงขอให้เพื่อนฝูงทั้งหลายได้ตั้งใจประพฤติปฏิบัติ

ในโลกนี้ไม่มีสิ่งใดเลิศยิ่งกว่าธรรม ขอให้เข้าสัมผัสใจเถิด จะทราบมาโดยลำดับ ตั้งแต่ขั้นความสงบเย็นใจ ใจเป็นสมาธิเรื่อยมาเป็นลำดับ จิตจะค่อยคลายจากโลกามิสทั้งหลายที่เคยจำเจแต่ไม่เคยเข็ดหลาบนั้นเข้ามาเป็นลำดับลำดับ เมื่อมีอาหารเป็นเครื่องตีมภายในคือธรรม ได้แก่สมถธรรม เพียงเท่านี้ก็ร่มเย็นเป็นสุข

เพราะฉะนั้นผู้มีสมาธิธรรมจึงอยู่คนเดียวได้ อยู่กับเพื่อนกับฝูงก็ได้ เพราะใจมีอารมณ์ภายนอกซึ่งเคยหิวโหยมามากต่อมากจนกระทั่งไม่ได้สติสติตั้ง เพราะความวิงวอนแผ่นกระโดดตามอารมณ์นั้น ๆ แต่แล้วก็ได้หดย่นเข้ามาอยู่ในความสงบ เพราะมีรสชาติ

พอที่จะให้เกิดความติดพันและอยู่อย่างสงบเย็นได้

เพียงขั้นสมาธิเท่านั้น ก็พออยู่พอเป็นพอไปไม่เดือดร้อนวุ่นวายมากสำหรับพระปฏิบัติเรา จึงขอให้ทุกท่านได้เน้นหนักทางด้านจิตตภาวนาด้วยวิธีการต่าง ๆ ทำอย่างไรจิตจะสงบลงได้ให้หาอุบายวิธีการบำเพ็ญด้วยวิธีการต่าง ๆ อย่าทำสักแต่ว่าทำ การสักแต่ว่าทำนั้นมันเป็นเรื่องเถรตรง หาความเจสียวฉลาดไม่ได้ ไม่สมกับกิเลสที่มีความแยกคายมากบนหัวใจเรา จึงต้องใช้วิธีการหลายด้านหลายทางดังที่เคยเทศน์ให้ฟังแล้ว พลิกแพลงเปลี่ยนแปลงหลายส้นพันคม ไม่ยั้งงันไม่ทันกัน

อุบายวิธีใดเหมาะได้กำลังใจ จิตพอมีสติตั้งขึ้นบ้าง ให้อัตถุขยานั้นเป็นหลักเป็นเกณฑ์ในการปฏิบัติตน นี่สำคัญมาก แต่ส่วนมากมักจะถูกเรื่องการผ่อนอาหาร อดอาหาร เพราะสิ่งนี้เป็นสิ่งที่ส่งเสริมระคะตมหาขึ้นในธาตุขันธ์ และเป็นเครื่องส่งเสริมระคะกาย ในจิตใจได้เป็นอย่างดี เมื่อธาตุขันธ์มีกำลังแล้วย่อมหยุดหย่อนก่อกวนให้จิตซึ่งเป็นรังแห่งกิเลสตัณหาอยู่แล้ว ตื่นตัวขึ้นโดยลำดับลำดับไม่รู้เนื้อรู้ตัวเลย เพราะอำนาจแห่งธาตุขันธ์มีกำลัง ส่วนมากจะไม่สังเกตกันในเรื่องนี้

นี้ได้เคยปฏิบัติมาแล้วจึงได้นำมาพูดให้เพื่อนฝูงฟัง เพราะหาอุบายวิธีการหลายด้านหลายทางมามากต่อมากแล้ว อย่างไรก็ตามไม่ถูกชนิดใดก็ไม่ถูก เดินจงกรมทั้งวันก็เดินผลที่จะปรากฏไม่เป็นไปได้เท่าที่ควร นั่งสมาธิภาวนาที่ละหลาย ๆ ชั่วโมงก็นั่ง เว้นการนั่งสมาธิหามรุ่งหามค่ำนั้นเสีย เพราะนั่นเป็นวิธีการพิเศษต่างหาก นั่งธรรมดาก็นั่งนานแต่ก็ไม่ได้เรื่องได้ราว จิตกวัดแกว่งไปมาอยู่ตลอดไม่เข้าสู่ความสงบได้ สติตั้งก็ไม่ทัน นี่ก็ทราบว่าได้ผลเท่าที่ควร

หาอุบายวิธีการหลายด้านหลายทาง อดอาหารก็เคยอด อดนอนก็เคยอด ตามหลักธุดงค์ท่านแสดงไว้เป็นกลาง ๆ ตามแต่จะถูกจริตนิสัยของท่านผู้ใด เนสัชชิ การไม่นอนเป็นคืน ๆ ไป จะอธิษฐานตั้งสัจจะก็วันก็คืนก็แล้วแต่ แล้วบำเพ็ญเพียรภาวนาด้วยอิริยาบถ ๓ คือ ยืน เดิน นั่ง เว้นการนอนเสีย สำหรับเราเองก็ไม่ได้อุบายต่าง ๆ จิตจะมีความสงบผ่องใสก็ไม่ปรากฏ อดไปหลายวันเลยที่ออกไปหมดในสกลกายจนกระทั่งขึ้นสมองเหมือนเราเรียนหนังสือนั่นแล มันที่ไปเสียหมดก็รู้สึกตัวว่านี่ไม่ถูกกับจริตของเรา

จึงหันมาทางด้านอาหาร หันมาที่แรกผ่อนอาหารดูก่อนเป็นอย่างไร พอผ่อนอาหารเริ่มรู้สึก ผ่อนไปเรื่อย ๆ ติด ๆ กันไปหลายวันเริ่มรู้สึกได้ผลไปติด ๆ กัน จากนั้นก็ตั้งหน้าตั้งตาอด เอ้า ที่นี้อดจะเป็นอย่างไรทดลองดู ผ่อนอาหารเป็นอย่างไรอดจะเป็นอย่างไร อดก็ยิ่งได้ผลมากขึ้นเป็นลำดับลำดับ สติตั้งตั้งได้

เรื่องกิเลสนี้มีระคะตมหาเป็นสำคัญมากในจิตใจของแต่ละคน ๆ ไม่ว่าจะนักบวช ไม่ว่าจะฆราวาส ตัวนี้ฝังลึกมากที่สุดเลย ไม่ใช่ภาคปฏิบัติแล้วจะมองหามันไม่เจอ มองไม่เห็น

เลย นี่นำมาพูดด้วยภาคปฏิบัติไม่ได้โอ้อวด เปิดเผยให้เพื่อนฝูงได้ฟังว่ามีภาคปฏิบัติเท่านั้นจะตามสอดส่องมองเงื่อนของมัน ทันท่วงทีทันบ้าง จนกระทั่งถึงทันกัน จับกันได้ เพราะอุบายวิธีการที่ถูกต้องเหมาะสม นี่ก็มาถูกในเรื่องอดอาหาร อดไปหลายวันเท่าไร สติแนบแน่นตลอดเวลา

เรื่องราคะตัณหาที่เคยยับเยิบ ๆ นี่หมายถึงเป็นอยู่ภายในใจต่างหาก ไม่ได้หมายถึงมาเป็นตามสกลกาย มันเป็นอยู่ด้วยความฝึกลึกของมันนั่นแล มียับเยิบ ๆ อยู่อย่างนั้น แต่พออดอาหารเข้าหลายวันสติครอบเข้าไป ๆ ปัญญาจึงไม่ได้ใช้ ใช้แต่สติ คือความตั้งตัวรู้เสมอ จนกลายเป็นสัมปชัญญะติดแนบกับตนไปโดยลำดับลำดับ จิตก็สงบแน่วลงไป ๆ อดหลายวันเข้า ๆ จิตไม่ผล่อทั้งวัน ติดแนบกับตัวกลายเป็นสัมปชัญญะไปได้ อย่างชัดเจนภายในจิตใจ นี่จึงเห็นว่าถูกแหละที่นี้ แน่ใจว่าถูกเพราะฉะนั้นจึงต้องทุ่มเทกำลังลงไป จะทำอย่างอื่นไม่ได้ พอปล่อยอันนี้ลงบ้างมันจะมีอาการปฏิกิริยา แสดงให้เห็นขึ้นมาว่าข้าศึกจะเกิดขึ้นอีกแล้ว ต้องได้หักโหมกันอยู่เรื่อยมา ๆ จนกระทั่งตั้งตัวได้ สติเป็นสติ จิตมีความสงบเยือกเย็นเป็นลำดับ

ดังที่เคยเล่าให้ฟังว่าบริกรรมพุทโธไม่ปล่อยไม่วาง ทั้งวันทั้งคืนยืนเดินนั่งนอน จิตจะเสื่อมจะเจริญไปไหนไม่ยุ่งไม่เกี่ยวทั้งนั้น จะเอาเฉพาะพุทโธคำเดียวนี้เท่านั้นก็ตาม การอดอาหารก็ต้องติดแนบไปด้วย ไม่ใช่ทำเฉย ๆ ไม่อด วิธีการนี้เป็นวิธีการสำคัญสำหรับจริตนิสัยของเรามันช่วยได้ ช่วยได้เป็นลำดับลำดับ จึงตั้งตัวได้ขึ้นมา นี่เราพูดย่อ ๆ ให้เพื่อนฝูงได้ฟัง วิธีการที่จะเกิดอุบายต่าง ๆ ขึ้นมาภายในจิตใจ เมื่อจิตสงบแล้วก็จะเริ่มเกิด ปัญญาออกก็จะเริ่มเกิด ปัญญาไม่ออกก็ยังมีอุบายแปลก ๆ ต่าง ๆ เกิดได้เป็นวาระ ๆ ไป มี..นี่วิธีการปฏิบัติตน

ถ้าไม่เอาจริงเอาจริงจะไม่มีเหลืออนุกรมฐานของเรา เวลานี้คลื่นของกิเลสกำลังหนาแน่นมันคงขึ้นโดยลำดับลำดับ มีทุกแห่งทุกหนตำบลหมู่บ้านภายนอกภายใน มีแต่เครื่องส่งเสริมหลอกลวงกันด้วยอำนาจของกิเลสนั่นแล เรื่องอำนาจของธรรมที่จะแทรกเข้าไปนิด ๆ หน่อย ๆ ไม่ปรากฏ เวลานี้มีแต่คลื่นของกิเลสทั้งนั้นเต็มบ้านเต็มเมือง เต็มวัดเต็มวาเต็มพระเต็มเถร แล้วเราจะหลบซ่อนที่ตรงไหน ถ้าไม่มีสติตั้งไม่ตั้งหน้าตั้งตาปฏิบัติอย่างเอาจริงเอาจริง เอาตัวเด็ดขาดจากคลื่นมรสุมใหญ่แล้ว จะไม่มีวันผ่านพ้นไปได้ จะต้องตายจมเช่นเดียวกับโลกทั่ว ๆ ไป ซึ่งเขาไม่ปฏิบัติมันแล้ว เราต้องตระหนักใจเราเน้นหนักใจของเราในภาคปฏิบัติให้มากในวงผู้ปฏิบัติ

ในโลกอันนี้ความรู้ันนี่ก็เคยสัมผัสสัมผัสกันมามากต่อมากแล้ว ตั้งแต่วันเกิด เฉพาะผมผู้แสดงธรรมให้เพื่อนฝูงฟังอยู่เวลานี้ ความสัมผัสสัมผัสอะไรก็เคยสัมผัสสัมผัสกันมา ให้สุขให้ทุกข์ ๆ ก็เป็นเรื่องสุขทุกข์ของกิเลส ไม่ใช่เรื่องสุขทุกข์ของธรรม ก็

ผ่านมาโดยลำดับลำดับ จนได้เข้ามาเจอความสุขที่เกี่ยวกับธรรม คือเบื้องต้นก็เจอสมาธิ เจอความสงบของใจก่อน

พอเจอความสงบของใจใจก็ติด เพราะหาที่เกาะอยู่แล้ว เกาะที่ไหนมีแต่พัง เกาะอะไรมีแต่พัง ๆ เกาะด้านนี้ว่าเป็นน้ำ กลับมาด้านนี้เป็นไฟเผาไหม้เข้าไปเสีย ๆ เกาะด้านไหนก็มีแต่คม แต่ปลายของมันที่มเข้ามาแทงเข้ามา เชือดเฉือนเข้ามา เรื่องของกิเลสเป็นอย่างนั้น ไม่มีส่วนใดที่สัมผัสมาแล้วให้ตายใจได้สบายใจได้เลย พอก้าวเข้ามาสู่จิตสงบนี้แล้ว ตายใจ..อบอุ้ม...รู้สึกว่าจะมีความแน่นอนหนามันคงเป็นหลักใจของตนขึ้นมาทันที

ทั้ง ๆ ที่เราก็มานาคัยฟังครูบาอาจารย์อยู่อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย แต่ในใจของเรา ก็เรียกว่าพอเดินได้ เดินก้าวเข้าไปหาท่านได้ เข้าไปกราบไปไหว้ท่านได้ เราไม่ได้คลานไปเหมือนอย่างแต่ก่อน เพราะเรามีหลักใจมีกำลังก้าวเดินได้ การได้ยินได้ฟังอรรถธรรมจากท่านยิ่งแน่นอนหนามันคงฝังลึกไปเป็นลำดับ เป็นเครื่องส่งเสริมกับความเป็นอยู่แห่งความสงบของเราขึ้นไปโดยลำดับ นี่หมายถึงความสุขที่จิตได้รับสัมผัสสัมพันธ์มาเป็นมาเรื่อย ๆ จนกระทั่งก้าวเข้าสู่ปัญญา

ความสุขในธรรมชาติของจิตที่ได้สัมผัสสัมพันธ์จากธรรมนี้ ถ้าไม่ปฏิบัติไม่รู้ พูดยังงี้ก็ไม่ถูก คาดยั้งเงาเดาเท่าไรก็ไม่ถูก ต้องเป็นผู้ปฏิบัติเท่านั้น จะเป็นผู้สัมผัสสัมพันธ์กับธรรมที่พระพุทธเจ้าประกาศกวางอยู่ในโลกดินแดนนี้ได้ ๒๕๐๐ ปี ออกมาจากพระทัยที่บริสุทธิ์ ซึ่งเป็นบ่อแห่งธรรมแห่งวิสุทธิธรรมนั้นแล ที่ท่านแสดงออกมานี้เป็นอากัปกิริยาอันหนึ่งที่มาจากวิสุทธิธรรมนั้น เป็นกิริยาไม่ใช่ธรรมแท้ ผู้ปฏิบัติต้องปรากฏธรรมแท้เป็นลำดับ เช่น สมาธิก็เป็นสมาธิโดยแท้ สมาธิขั้นใดก็เป็นสมาธิขั้นนั้นโดยแท้ ปัญญาขั้นใดเป็นปัญญาขั้นนั้นโดยแท้ ๆ เข้าไปเรื่อย ๆ นี้เรียกว่าสัมผัสด้วยใจของตนเอง มันเป็นที่แน่ใจ

เมื่อได้สัมผัสเข้าไปจิตก็ยิ่งพัวพันเข้าไป พัวพันในทางธรรมไม่เหมือนพัวพันทางโลก พัวพันเท่าไรยิ่งเบิกยิ่งกว้างเข้าไป เห็นช่องเห็นทางอุบายกลมายาของกิเลส ซึ่งเราไม่เคยนึกไม่เคยฝันเลยว่าเป็นอุบายยังงี้เป็นกิริยายังงี้ ที่หลอกลวงตมต้นโลกมีเราเป็นสำคัญมาตลอดเวลา มันมีวิธีการใด ปัญญาที่สามารถทราบไปได้โดยลำดับ วิธีการนี้เป็นวิธีการของกิเลสประเภทนี้ วิธีการนั้นเป็นวิธีการของกิเลสประเภทนี้ประเภทนั้น ๆ แล้ววิธีการของปัญญาก็ติดตามกันไปเรื่อย ๆ

พอก้าวทางด้านปัญญาแล้วเห็นเรื่องละ เห็นเรื่องของกิเลส ในสมาธินี้เห็นแต่เรื่องความฟุ้งซ่าน โทษแห่งความฟุ้งซ่าน เพราะเห็นคุณค่าของความสงบซึ่งเป็นข้าศึกกับความฟุ้งซ่านนั้น เราก็เห็นโทษเพียงความฟุ้งซ่าน บัดนี้จิตของเราไม่ฟุ้งซ่านวุ่นวายเหมือนแต่ก่อนแล้ว เป็นความสุขสบาย เห็นได้แค่นี้ พอจิตก้าวเข้าสู่ทางด้านปัญญา ที่นี้เบิกกว้าง

ออกไป เพราะกิเลสมีหลายประเภท ความสงบก็เพียงความสงบ กิเลสหมอบตัวเฉย ๆ กิเลสชั้นนี้ รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส นี้เรียกว่าเป็นข้าศึกแห่งความสงบ แต่มันสงบลงไปเพราะอำนาจแห่งสมาธิครอบหุ้มมันไว้เท่านั้น แต่มันได้ตาย

จิตวุ่นวายก็วุ่นวายกับสิ่งเหล่านี้แล รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส แต่พอจิตสงบเข้าไปแล้วสิ่งเหล่านี้ก็เงียบไปหมด อิมัตถ์ จิตอิมอารมณ์เหล่านี้เข้าไปหมอบอยู่ภายใน กิเลสก็หมอบตัวอยู่ในนั้น ไม่แสดงออกเพียงเท่านั้น แต่ไม่ได้ถูกทำลายเหมือนชั้นปัญญา พอก้าวถึงชั้นปัญญาเท่านั้น ทีนี้ก็เริ่มรู้เริ่มเห็นเป็นลำดับลำดับ กิเลสประเภทใดก็มาอยู่ที่ใจ เพราะกิเลสอยู่ที่ใจ สติปัญญาคือธรรมทั้งหลายอยู่ที่ใจ เมื่อถึงชั้นที่ควรจะรู้จักแล้วยังงี้ก็ปิดไม่อยู่ จะเป็นประเภทใดก็ตามขึ้นชื่อว่ากิเลสแล้ว จะทราบด้วยธรรม คือปัญญาธรรม สติธรรมโดยไม่ต้องสงสัย รู้กันเรื่อย แก่กันไปเรื่อย ฆ่ากันไปเรื่อย สังหารกันไปเรื่อย

มีความเพลินไปในการแก้กิเลส เพราะการแก้มันเห็นผลประจักษ์ ๆ ไปโดยลำดับ เบิกกว้างออกไป ๆ ประหนึ่งว่าโลกนี้ขยายตัวออกไปอีก ถ้าเราจะเทียบว่าเป็นโลก นี่คือความรู้ขยายตัวออกไป สติปัญญามีความสามารถแก้แล้วและละเอียดลออเข้าไปเท่าไร ยิ่งขยายตัวกว้างขวางออกไปเรื่อย ๆ กิเลสมีขนาดไหน ๆ ตามต้อนกันทัน ทัน ๆ เรื่อยตามต้อนทันแล้วยังไม่เพียงพอ ยังฆ่าพร้อม ๆ เป็นชั้น ๆ ตอน ๆ ไป ฆ่าซ้ำก็มี ฆ่าอย่างรวดเร็วก็มี เมื่อถึงชั้นมหาสติมหาปัญญาแล้ว นั่นแหละเป็นชั้นที่รวดเร็วที่สุดในการสังหารกิเลส

เช่นเดียวกับกิเลสมันสังหารธรรมเราในเวลาบำเพ็ญชั้นเริ่มแรกนั้นแล เราตั้งสติ พับลัมผล็อย ๆ เลยตั้งเพื่อลัมไม่ใช้ตั้งเพื่ออยู่ ไม่ได้ตั้งเพื่อเป็นหลักเป็นเกณฑ์ได้เลย เพราะอำนาจของกิเลสมันรุนแรง ตั้งพับลัมพับ ๆ ไปพร้อม ๆ กันนั้นฉันท เรื่องของมหาสติมหาปัญญา ที่มีความสามารถแก้แล้วภายในจิตใจแล้วนั้นนะ กิเลสตัวไหนผ่านออกมาไม่ได้ ขาดสะบัน ๆ ไปตาม ๆ กันหมด เช่นเดียวกับกิเลสมันสังหารเราในเบื้องต้นนั้นแล มันถึงทันกัน ถ้าไม่อย่างนั้นไม่ทันกัน เมื่อถึงขั้นนั้นแล้วทำไมมันจะไม่เปิดโล่งหมดในโลกธาตุนี้ แล้วความเห็นโทษของกิเลสก็เห็นอย่างถึงใจ ๆ เช็ดหลาบ จะให้ย้อนกลับหลังคืนมานี้ย้อนไม่ได้แล้ว เป็นกับตายก็หมุนตัวไปข้างหน้าโดยถ่ายเดียวเท่านั้น

เพราะความเห็นโทษของกิเลสก็เห็นอย่างถึงใจอย่างเช็ดอย่างหลาบ เรียกว่า เคียดแค้นกันที่สุด พุดถึงเรื่องความเห็นคุณของธรรมก็เห็นอย่างประจักษ์ใจเช่นเดียวกัน ทั้งสองอย่างนี้เข้าถึงใจแล้วจะอยู่ได้หรือจิตใจมนุษย์เรา ไม่ใช่เป็นใจไม่ใส่ระกำ ไม่ใช่เป็นใจสัตว์ ใจมนุษย์ของผู้บำเพ็ญเพื่อความพ้นทุกข็อกด้วยซ้ำ ก็ยิ่งหนักเข้าไป ๆ นี่ละที่ว่า ปัญญาก้าวเดินก้าวอย่างนี้ ธรรมก้าวเดิน ปัญญาก้าวเดินก้าวอย่างนี้ บุคคลกิเลสไปเรื่อย ๆ เอา เข้าชั้นใดสติปัญญาหากพอเหมาะพอดีกับกิเลสประเภทนั้น ๆ จะเป็นละเอียด

ขนาดไหน สติปัญญาที่ละเอียดตามกันไป ๆ ทันทันไป สंहารกันไปเรื่อย ๆ

นี่เป็นอยู่กับผู้บำเพ็ญในขั้นนั้น ๆ ผู้ไม่บำเพ็ญผู้ไม่เป็น พุดไม่ถูกรู้ไม่ได้ เป็นภาษาของกิเลสกับธรรมรู้กันในหัวใจดวงเดียวของผู้บำเพ็ญนี้เท่านั้น ผู้อื่นมารู้ไม่ได้ ต้องเป็นผู้บำเพ็ญ ภาษาธรรมชาติภาษาที่รู้กัน แก่กันตลก ๆ ในเวลานั้นเท่านั้น ถึงขั้นละเอียดสุดสติปัญญาที่ละเอียดสุดไปตาม ๆ กัน หากเป็นไปเองในอำนาจของสติปัญญาที่เกียติโกรแล้วนั้นแล เอาจนกระทั่งกิเลสมันเสียไม่มีอะไรเหลือเลย เป็นยังงใจโลกธาตุนี้

หัวใจดวงนี้เคยหาสุขมาตั้งแต่เมื่อไร มาเจอตั้งแต่เริ่มสมาธิขึ้นมาเรื่อย ๆ จนถึงขั้นปัญญา สุขก็ละเอียดเข้าไปขั้นปัญญา แล้วปัญญาละเอียดเท่าไร สุขก็ยังละเอียดแหลมคมเข้าไป กิเลสต้องหมอบไปเรื่อย ๆ ถูกสังหารไปเรื่อย จนกระทั่งกิเลสตัวข้าศึกอันใหญ่หลวงภายในหัวใจ ครองหัวใจเรามาแสนแสนนานนั้นได้พังลงอย่างประจักษ์ตาประจักษ์ใจ แล้วเป็นยังงใจความอัศจรรย์ อันไหนจะเหมือนความอัศจรรย์ของจิตที่บริสุทธิ์หลุดพ้นแล้วเล่า ไม่มีในสามแดนโลกธาตุ

จิตดวงนั้นแหละวัดกันดวงกันมา เทียบเคียงกันมาตั้งแต่เริ่มแรกที่คว้านั้นคว้านี้ คว้าน้ำเหลวมาตามรูปตามเสียง ตามโลกตามสงสาร กระแสของโลกมันรุนแรงของใจทุกดวงนั้นแหละ คว้านั้นคว้านี้คว้าวะไรก็หลุดมือ ๆ มีตั้งแต่ความทุกข์เป็นที่กำเอาไว้ ๆ เหมือนกับกำถ่านไฟเอาไว้เผาเจ้าของ ๆ คว้าวั้นใดก็เข้าใจว่าเป็นของดีของดี แล้วคว้าวถูกมือเข้ามา มันกลายเป็นถ่านไฟไปเสีย ๆ เรื่อยมา จนมาเกาะปุ๊บเข้าถูกสมาธิ ติดปั๊บเย็นสบาย ตายใจ

นี่ละเกาะถูก ท่านเรียกว่าเกาะธรรมถูก เกาะโลกเกาะอย่างที่ว่านั้นแหละ เกาะเท่าไรเป็นพั้งทั้งนั้น ดันติดจนจะเป็นจะตายหาที่อยู่ไม่ได้ ก็คือใจมันเกาะโลกนั่นเอง กิเลสมันแหลมคมขนาดไหนเราไม่รู้ เกาะปั๊บ ๆ ก็ลั่นแล้วแต่เป็นสิ่งที่มันผลัดดันออกไปจากภายใน ให้เราไปเที่ยวเกาะโน้นคว้านั้นนั้นแล แต่เราไม่รู้ภายในคืออะไรอีก เราไม่สนใจดู

เมื่อเวลาสติปัญญามีแล้วไม่ต้องบอก ข้างหน้าข้างหลัง วิ่งย้อนหน้า ย้อนหลังกลับไปกลับมา มันทบทวนกันไม่รู้ที่ตลบทบทวน ความรวดเร็วของสติปัญญาอะไรจะเร็วเท่าไม่มี แล้วกิเลสก็ไม่มีอะไรจะเร็วเท่า มีธรรมเท่านั้นที่เหนือกว่ากิเลส ท่านจึงเรียกว่าโลกุตระธรรม แปลว่าธรรมเหนือโลก ก็เหนือกิเลสนั้นแล ไม่เหนือฆ่ากิเลสไม่ได้

เมื่อติดตามกันได้พบแล้ว จนถึงปัญญาเรื่อย ๆ ถึงขั้นวิมุตติหลุดพ้นแล้วเป็นยังงใจความสุขอันนี้ ตั้งแต่เริ่มแรกที่มีกิเลสก็เจือปนอยู่ ทั้ง ๆ กิเลสเจือปนอยู่นั้นแล ความสุขในทางธรรมเป็นยังงใจก็เห็นกันได้ชัดเจนน กิเลสจะเจือปนไปเรื่อย ๆ แต่ละเอียดลงไปเรื่อย กิเลสอ่อนตัวลงไปเรื่อย ความสุขของธรรมความละเอียดของธรรมจะเหนือขึ้นไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งถึงกิเลสมันเสียไม่มีเหลือเลยภายในจิตใจ เหลือแต่ธรรมล้วน ๆ

ครองหัวใจของผู้บริสุทธิ์พุทธโธนั้น

เป็นยังไง เอาอะไรไปประมาณได้ ไม่มีสิ่งใดประมาณได้แล้วในโลกนี้ นั่นละพระ
พุทธเจ้าอัครรรย อัครรรยอย่างนั้น ไม่ใช่อัครรรยแบบมาพูดให้เราฟังเฉย ๆ โดยไม่มีผู้รู้
ผู้เห็น ฉะนั้นจึงไม่มีผู้พูดได้อย่างพระพุทธเจ้าพอจะเป็นสักขีพยานกัน บรรดาสาวก
อรหันต์ทั้งหลาย ล้วนแล้วแต่เป็นสักขีพยานพระพุทธเจ้าได้ร้อยเปอร์เซ็นต์ ๆ ทั้งนั้น ๆ
นี่ท่านผู้ทรงบรมสุขท่านทรงอย่างนั้น นี่จากภาคปฏิบัติด้วยความเอาจริงเอาจัง

ขอให้ทุกท่านจงอย่าหลงกลมายาของกิเลส แล้วยิ่งเวลานี้กำลังหนาแน่นเข้าไปโดย
ลำดับลำดับ ผู้ที่จะมองหาอรรถธรรมจะไม่มีอยู่แล้วนะเวลานี้ จะมีตั้งแต่มองไปหา
กิเลสทั้งนั้นละ เพราะเรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องของกิเลสทั้งมวล ออกมาแเงไหนมุมใด มองดู
แพลัรับรู้ทันที ๆ มีแต่กลมายาของกิเลสเคลื่อนไหวออกมา แม้แต่ทางภายในใจเคลื่อนไหว
ออกมา ก็เป็นเรื่องกิเลสผลักดันออกมา ๆ ทั้งนั้น ๆ ไม่มีเรื่องธรรมผลักดันออกมาแล้ว
จะเป็นธรรมได้ยังไง หากความเป็นธรรมไม่ได้

มีแต่อ่านของกิเลสผลักดันอยู่ตลอดเวลาอย่างนี้ แล้วตายลงไปแล้วก็ไปหมุน
อย่างนี้อีก เพราะกิเลสอยู่กับใจ ใจตายไม่เป็น ใจไม่เคยตาย จึงต้องหมุนไปเรื่อย ในภพ
นั้นชาตินี้ ความสุขความทุกข์เจือปนกันไปอย่างนี้ สูง ๆ ต่ำ ๆ ลุ่ม ๆ ดอน ๆ เป็นมากก็
ก็ก็ก็กลับแล้วจนกระทั่งปัจจุบันนี้ แล้วยังเป็นต่อไปอีกไม่รู้ก็ก็ก็ก็กลับ ถ้าไม่ได้สกัด
ต้อนกิเลสทั้งหลายให้ขาดสะบั้นไปจากใจ วัฏฏะจะย่นหดเข้ามา จนกระทั่งขาดสะบั้นภายใน
จิตใจแล้ว ไม่มีหวังเรื่องที่เราจะครองโลกด้วยความเป็นสุขสบาย ถ้าไม่ได้ทำอย่างที่ว่า
นี้

ให้กิเลสขาดสะบั้นลงไปจากใจแล้วอยู่ไหนสบาย ท่านจึงไม่มีกาลสถานที่เวลา
เข้าไปเกี่ยวข้องภายในจิตใจ ก็สิ่งเหล่านี้เป็นสมมุติทั้งนั้น ธรรมชาตินั้นไม่ใช่สมมุติ เป็น
วิมุตติ วิมุตตินี้ท่านก็ให้ชื่ออันหนึ่งนะ เราจะไปคิดว่าวิมุตติเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ไม่ได้ ขอ
ให้เป็นในตัวเองเถอะ จะกราบพระพุทธเจ้าอย่างกราบ ๆ กราบหมดทั้งนั้น

ไม่มีองค์ไหนผู้ใดจะคิกคะนองไปได้ ถ้างงได้ถึงธรรมชั้นควรกราบพระพุทธเจ้า
กราบแล้ว กราบ ๆ ปรีนิพพานไปแล้วก็ก็ก็เดือนไม่มีความหมาย อันนั้นเป็นกาลเวลา
ธรรมดา ในโลกไหนมันก็มีกาลเวลา มีดแจ่มมี แต่ท่านผู้ที่หลุดพ้นไปด้วยอรรถด้วยธรรม
และอุบายวิธีการใดได้สอนไว้แล้วนั้นแล เป็นสิ่งที่เราจะยึดให้เป็นหลักเป็นเกณฑ์แก่ตัว
ของเราเอง ไม่อย่างนั้นไม่ได้นะ

เวลานี้ยิ่งร้อยหรือลงไปภาคปฏิบัติของเรา อย่าตื่นโลกตื่นสงสาร อะไรมีมันก็
แสดงขึ้นมาตามเรื่องของมันอย่างเปิดเผยตามเรื่องของโลก ธรรมเราก็เปิดเผยรับกันซึ่ง
สติมีปัญญาจะมีจะไปหลงกลมายาของกิเลสยังงี้ ถ้าเป็นธรรมแล้วไม่หลง อะไรจะมาสักเท่า

โรมันก็รู้ว่าเป็นเรื่องสมมุติ เป็นเรื่องหนึ่งต่างหากจากธรรมไปเสีย ๆ มันก็ไม่หลงไม่ติด ไม่พันนะซี

มีแต่เรื่องเกิดเรื่องตายเท่านั้นละโลกอันนี้ จะมีอะไรแปลกต่างจากนี้เล่า พิจารณาให้เห็นชัดเจนลงไปซี วันหนึ่งคืนหนึ่งอยู่ไปกินไปนอนไปได้ประโยชน์อะไร วันนี้เป็นอย่างนี้จิต แล้ววันต่อไปเป็นยังไง ก็ไม่ได้คำนึงคำนวณเทียบเคียงตัวเอง พอที่จะชวนชวนหาสิ่งเพิ่มเติมด้วยสติปัญญาของเราเลย อย่างนี้มันอยู่ไปเฉย ๆ นะ อยู่แบบจิต ๆ ชืด ๆ หาหลักฐานเกณฑ์ไม่ได้ตายทิ้งเปล่า ๆ นักปฏิบัติเรา

ผมเป็นห่วงหมู่เพื่อน เฒ่าแก่เท่าไร ลำบากลำบากเท่าไรก็ยังอุทิศส่ำหรงมา ให้ได้เป็นหลักเป็นเกณฑ์ อย่าปล่อยอย่างวางเรื่องศีล สมาธิ ปัญญาเอาให้หมุนตัว วิธีการใด เราอย่าเสียดายโลก กินเราเคยกิน นอนเราเคยนอน อิริยาบถทั้งสี่นี้เราเคยมาแล้วทั้งนั้นตั้งแต่วันเกิดเราอย่าเสียดาย อิริยาบถใดที่จะเป็นประโยชน์แก่การบำเพ็ญธรรมของเราให้แน่นหนักในอิริยาบถนั้น ในวิธีการนั้นให้มาก เราอย่าไปเสียดายอันใดยิ่งกว่าวิธีการที่จะแก้กิเลสซึ่งเป็นกองทุกข์ สร้างกองทุกข์ขึ้นมาจากในจิตใจของเรา ให้มันม้วนเสื่อลงไปภายในจิตใจแล้ว จะได้อยู่เป็นความร่มเย็น เป็นบรมสุขตลอดอนันตกาล

วงกรรมฐานพ่อแม่ครูจารย์มั่นเรานี้ นับวันคับแคบเข้ามา มีมากพระกรรมฐาน แต่มั่นกรรมฐานแบบไหนนะซี ไม่ว่าท่านว่าเรามั่นพอ ๆ กัน อันนี้ละที่นำวิตถกวิจารณ์มาก ยังมีสิ่งล่องลงนี้มากเข้าไปโดยลำดับแล้วก็ไปบ้ำโลกามิสไปละนะ จะกลายเป็นกรรมฐานบ้านกรรมฐานเมืองแล้ว ต่อไปก็เป็นกรรมฐานพ่อค้าไปละซี หาเรื่องหาราวไปแบบโลกสงสาร มันเร็วกว่าโลกนะ สิ่งเหล่านี้มีอยู่เต็มโลกเต็มสงสารไม่มีอึดมีอื่น

ถ้าธรรมมีภายในใจพอได้เต็มได้กินอยู่แล้วยังใจก็ไม่หิวไม่โหย เช่นอย่างเพียงขั้นสมาธิเท่านั้นยังไม่หิวโหยกับอะไร อยู่สบาย กลางวิากลางวันกลางคืน เจอใครไม่เจอใครไม่สนใจอยากพบผู้พบคนอยากคุยธรรมะธัมโม หรือคุยโลกคุยสงสารอะไรกับใคร ไม่สนใจทั้งนั้น อิ่มอยู่กับความสงบเย็น นั่นท่านเรียกว่าจิตสงบ จิตเป็นสมาธิ มีความเหนียวแน่นมันคงอยู่ในตัว อารมณ์ทั้งหลายสงบไประงับไป

รูปจะเป็นรูปอะไรบ้าง พิจารณาซี เสียงอะไรบ้าง กลิ่น รส เครื่องสัมผัสมีแต่ธรรมชาติที่จะเป็นภัย ๆ ทั้งนั้น แต่จิตนั้นสงบ จึงเรียกว่าจิตสงบ ไม่ยุ่ง แต่ก่อนมันยุ่งไปทั้งวันทั้งคืนยืนเดินนั่งนอน จนจะเป็นบ้าก็ไม่ว่า เมื่อจิตสงบแล้วเป็นสุขอย่างนั้น นี่ละหลักของใจ เริ่มรู้ตั้งแต่จิตเป็นสมาธิเข้าไป เริ่มสบายเริ่มหายห่วงไปเรื่อย ๆ อยู่ไหนอยู่ได้สบาย ๆ ถ้าหากว่าไม่มีผู้แนะนำทางด้านสติปัญญาให้ละเอียดแหลมคมแก่กล้าสามารถเข้าไปกว่านี้ต้องติด นักปฏิบัติทั้งหลายติดสมาธิได้ไม่อาจสงสัย

เพราะสมาธิมีความสุขพอตัวที่จะยังบุรุษตาฝ้าตาฟางอย่างพวกเรา ๆ ท่าน ๆ นี้

ให้หลง ติดสมาธิได้ ความติดสมาธินั้นก็กลายเป็นเรื่องสมุทัยไปแล้วนั่น เราไม่รู้เนื้อรู้ตัวว่าสมาธิเป็นสมุทัย ผู้ไม่มีปัญญาที่ติดสมาธิกลายเป็นเรื่องสมุทัยขึ้นได้ ดังพ่อแม่ครูจารย์ท่านว่า สมาธิทั้งแท่งเป็นสมุทัยทั้งแท่ง ท่านรู้ไหม ๆ คือความติดสมาธินั้นแลเป็นสมุทัย ไม่ใช่สมาธิเป็นสมุทัย ความติดในสมาธิ ความลืมเนื้อลืมตัวไม่คิดอ่านไตร่ตรองหาทางออกที่ยิ่งกว่านั้นแลท่านเรียกว่าสมุทัย แต่เราก็ไม่รู้แต่ก่อน มันก็ค่อยเข้าใจเอง ๆ แล้วหมอบ กราบท่านอย่างราบ ๆ เลย

ธรรมเป็นของเลิศของประเสริฐนะ อย่าให้จิตใจจางจากธรรมทั้งหลาย โลกก็เป็นโลก อยู่อย่างนั้นแต่กับไหนดก็ไปไตมา ธรรมก็เป็นธรรมอยู่อย่างนี้แต่กาลไหนกาลไตมา เราจะสัมผัสสัมพันธ์หนักแน่นในทางไหน แล้วยิ่งเราเป็นนักบวชด้วยแล้ว จะไปหนักแน่นในทางโลกสมควรแล้วหรือ นอกจากจะหนักแน่นในทางธรรม ก็นึกเพื่อธรรม อยู่เพื่อธรรม หลับนอนเพื่อธรรม ตื่นขึ้นมาเพื่อธรรมทั้งนั้นถึงถูกต้อง ทำทุกสิ่งทุกอย่างต้องเพื่อธรรมทั้งหมด หัวก็ตาม อิมก็ตาม เพื่อธรรมทั้งนั้น

เราอย่าไปคิดแบบโลกแบบสงสารว่า อันนั้นพออยู่อันนี้พอเป็น อันนั้นขาดเงินอันนี้บกพร่อง อันนั้นไม่ดีอันนี้ไม่ดี นั้นเป็นเรื่องของโลก อย่าเอามายุ่งในภายในหัวใจของผู้บำเพ็ญธรรมะ ต้องให้อยู่กับธรรม ธรรมพาดายเอาตาย ธรรมพาเป็น..เป็น ธรรมพาอิม..อิม ธรรมพาหิว..หิว ไม่ถอย พาดกันลงไปตรงนั้นซิ ถึงเรียกว่าผู้ตั้งใจปฏิบัติต่อธรรม ความมุ่งมั่นสำคัญมากนะ ความมุ่งมั่นที่สำคัญมาก กำลังใจ ถ้ามีความมุ่งมั่นแล้ว กำลังใจก็มี การประกอบความพากเพียรทั้งหลายก็หุนกันไป ๆ นั่นแล

นี่อยากให้หมู่เพื่อนเห็นจริง ๆ ไม่ใช่ธรรมดานะ เทศน์นี้ถอดออกมาจากหัวใจจะว่ายังไงมาให้หมู่เพื่อน ถ้าเป็นวัตถุก็นี่นะ ๆ เห็นไหม ตาบอดหรืออยากว่าอย่างนั้นนะ มันคันฟัน ปฏิบัติมาได้หน้าได้หลังอะไรเลยนี้มันน่าโมโหนะ สอนหมู่สอนเพื่อนมาตั้งแต่วันพ่อแม่ครูจารย์มรณภาพจนกระทั่งปานนี้ ๔๐ กว่าปีแล้ว สอนก็ถอดออกมาจากตับจากปอดจากไส้จากพุง ไม่มีอะไรเหลือภายในจิตใจเลย ทุ่มลงให้หมู่เพื่อนหมด แล้วยับ ๆ แหยบ ๆ พอที่จะได้มาเป็นสักขีพยานบ้างไม่ปรากฏบ้าง นี่เป็นยังงั้นนักปฏิบัติ ถ้าไม่กินแล้วนอน กอนแล้วนินอยู่เหมือนหมูจะเป็นอะไรไป เราอยากว่าอย่างนั้นนะ

สิ่งที่เลิศ ๆ มีอยู่มานอนจมอยู่กับอะไรในสิ่งไม่เลิศ เสกสรรว่าเป็นของเลิศอยู่อย่างนั้นมันถึงติดตลอด ไม่มีวันจิตจางไม่มีวันเซ็ดหลาบ เรื่องของกิเลสหลอกสัตว์โลก หลอกอย่างนี้เองให้พิจารณาเอา อันใดที่เป็นเรื่องของกิเลสมันเซ็ดหลาบได้เมื่อไร ไม่เคยเซ็ดเคยหลาบ ถ้าเป็นเรื่องของธรรมแล้วมันจะเป็นหนา พอทำความเพียรวันนี้มีหนักบ้าง วันหลังเซ็ดแล้ว มีความทุกข์ความลำบากบ้างเซ็ดแล้ว จะทำอุบายวิธีการใดเพื่อฝึกกรรมตน ให้เป็นศีลเป็นธรรมขึ้นมาภายในใจเพื่อความสงบเย็นใจนี้ เซ็ดแล้ว ๆ

มันเข็ดเร็วนะถ้าเป็นเรื่องของธรรม เพราะกิเลสพาให้เข็ด ธรรมท่านไม่เข็ดแหละ แต่กิเลสนั้นแหละมันแทรก นี่ละเห็นไหมกิเลสแทรก ไม่ทันมันนะ ต่อเมื่อได้ถึงกาลเวลาที่ควรจะทันแล้วมันปิดไม่อยู่อย่างว่านั่นแหละ มีเท่าไรทั้งหมด มันจะแยบออกมาตรงไหนทั้งหมด ๆ จึงเรียกว่าความเชี่ยวชาญของสติปัญญา ถึงขั้นมหาสติมหาปัญญาแล้วอะไรมาผ่านไม่ได้ ขาดสะบั้นไปหมดเลย

นี่เรายังไม่ถึงขั้นนั้นละซี มันขั้นต่อสู้อัน ขั้นตะเกียกตะกาย ขั้นล้มลุกคลุกคลาน ต้องอาศัยความอดความทน ใช้สติปัญญาให้มากอย่าอดทนเฉย ๆ ให้มีสติปัญญาเป็นเครื่องกำกับไป เราจะได้อุบายแปลก ๆ ต่าง ๆ ขึ้นมาภายในจิตใจของเรา ถ้าบำเพ็ญยังไม่เห็นมีความสงบเย็นใจภายในใจอันเป็นสมบัติของตนโดยแท้แล้ว มันเกินไปละนะกรรมฐานเรา เพียงความสงบเย็นใจสมาธินี้ก็ไม่ได้ทรงแล้ว โอ๊ย เวลาตายถ้าเป็นเรานี้ไม่ไปกุสลาให้แหละ พระแบบโง่ ๆ ตายนี้ สอนให้ฉลาดทุกวันทุกเวล่ำเวลา แล้วก็ยังโง่ ๆ เชื้อ ๆ สมาธิเพียงเท่านั้นก็ยังทรงไม่ได้พอจะเป็นหลักใจของตนเอง ตายแล้วจะนิมนต์ไปกุสลา อย่างมานิมนต์นะ นี่กุสลาอยู่เวลานี้ สอนเพื่อความฉลาดทั้งนั้น นี่คือกุสลาไม่รู้

ท่านทั้งหลายรู้แล้วยัง กุสลา แปลว่าอะไร ธรรมยังบุคคลให้ฉลาด ออกุสลา ธรรมยังบุคคลให้โง่ แน่ะ เวลานี้สอนเพื่อความฉลาดไม่ได้สอนเพื่อความโง่ ทำไมจึงต้องนอนใจเอนักหนา แล้วเพื่อนฝูงที่มาก็ประสมประเสกกันมาเรื่อย ทำให้หนักใจผู้ที่อยู่ก่อนนี้ก็มีเยอะนะ มาให้ดูกันในภาคปฏิบัติ ตาดูหูฟัง สังเกตพินิจพิจารณาเพื่อมาเป็นข้อปฏิบัติแก่ตัวเอง ดัดแปลงตนเองให้เป็นไปตามแนวนั้น อย่าให้กีดให้ขวางกัน

นักปฏิบัติต้องเป็นเหมือนอวัยวะเดียวกัน จะขัดข้องกันเล็ก ๆ น้อย ๆ ไม่ได้ไม่ถูก เพราะเป็นผู้มุ่งธรรมต่อกันแล้ว อะไรเป็นธรรมยอมรับกันทันที ๆ อย่าถือทิฐิมานะอันนั้นเป็นเรื่องของกิเลสโดยตรง อย่าเอาเข้ามาในวงเวทีของการสังหารกิเลสด้วยธรรมะไม่ถูกต้อง เอาให้แน่นหนามั่นคงภายในจิตใจในธรรมทั้งหลาย ยอมรับกันทุกอย่าง ไม่ว่าเด็กไม่ว่าผู้ใหญ่เอาธรรมเป็นใหญ่ หมุนเข้าหาธรรม ธรรมว่ายังไง ธรรมว่าถูกแล้วยอมรับกันทันที ๆ นั่นคือธรรม แล้วอยู่ด้วยกันได้เป็นผาสุก

เทศน์ไปก็รู้สึกเหนื่อยแล้ว เอละพอ